

Kapitel XIII. Övergripande resultat och sammanfattning av intervjuernas resultat

Else Frenkel-Brunswik

SAMMANDRAG: I kapitel XIII i *The Authoritarian Personality* utvärderar Else Frenkel-Brunswik de intervjuer som genomförts av projektets forskarasistenter. Medan Adornos typologisering i kapitel XIX, som också ingår i det här tidskriftsnumret, omfattar en uppsättning psykiska syndrom (eller karaktärer) strävar Frenkel-Brunswik här snarare efter att förstå de övergripande skillnaderna mellan de mest och de minst fördomsfulla: hur de orienterar sig i både intima relationer och generell i samhället och i deras förmåga att uthärda och hantera mångtydiga situationer. I freudiansk tradition diskuterar hon utförligt hur relationer till föräldrarna i den tidiga barndomen påverkar senare förhållningssätt, liksom förmågan till kreativt och självständigt tänkande. I detta använder hon också resultat från sin egen forskning om hur barns attityder formas i tidig ålder. Texten visar också Frenkel-Brunswiks metodologiska noggrannhet, som härrör från hennes skolning i närheten av Wienkretsens logiska positivist.

NYCKELORD: tolerans för mångtydighet; psykoanalys; logisk positivism; fördomar; barn-
uppföstran; attitydundersökning; auktoritära attityder; fascism.

PUBLICERINGS-HISTORIK: Översättning av tredje avsnittet (C) i kapitel XIII, "Comprehensive scores and summary of interview results", i Theodor W. Adorno, Else Frenkel-Brunswik, Daniel J. Levinson & R. Nevitt Sanford, *The Authoritarian Personality* (Harper & Brothers 1950). Publicerad med tillstånd från rättighetsinnehavaren American Jewish Committee.

FÖRSLAG PÅ KÄLLANGIVELSE:

Frenkel-Brunswik, Else (2023) "Kapitel XIII. Övergripande resultat och sammanfattning av intervjuernas resultat", i *Den auktoritära personligheten. Det vita fältet IV*, specialnummer av *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys*, nr 16, s. 117–136. <https://doi.org/10.13068/2000-6217.16.4>

© original: American Jewish Committee 1950, www.ajc.org

© svensk version: Arkiv förlag & tidskrift 2023

(publicerad 23 november 2023)

Artikeln distribueras enligt en upphovsrättslicens från Creative Commons: erkännande, icke-kommersiell, inga bearbetningar, som medger icke-kommersiell användning och spridning i oförändrat skick så länge källan anges.

Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys är en sakkunniggranskad vetenskaplig tidskrift för samhällsvetenskap och historia. Samtliga artiklar publiceras fritt tillgängliga på:

www.tidskriftenarkiv.se

Beständig länk: <https://doi.org/10.13068/2000-6217>

Den här artikeln finns tillgänglig i följande format:

PDF: via beständig länk, <https://doi.org/10.13068/2000-6217.16.4>

TRYCK: ingår i bokutgåva av numret, ISBN: 978 91 7924 384 5

Grafisk utformning och sidnumrering är identisk i pdf och tryck.

Samtliga artiklar i nr 16 (2023), *Den auktoritära personligheten. Det vita fältet IV*, nås via beständig länk, <https://doi.org/10.13068/2000-6217.16>

REDAKTION FÖR NUMRET:

Mats Deland, Paul Fuehrer, Erik Hansson & Anders Ramsay

Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys

ISSN: 2000-6217 (för elektronisk resurs)

ISSN: 2000-6225 (för tryckta nummer)

ges ut av

Stiftelsen Arkiv för främjande och spridning
av samhällsvetenskaplig och historisk forskning

genom

Arkiv förlag & tidskrift

Box 1559

SE-221 01 Lund

BESÖK: Stora Gråbrödersgatan 17 a

TELEFON: 046-13 39 20

ARKIV FÖRLAG: arkiv@arkiv.nu · www.arkiv.nu

TIDSKRIFTEN ARKIV: red@tidskriftenarkiv.se · www.tidskriftenarkiv.se

ANSVARIG UTGIVARE & CHEFREDAKTÖR: Sven Hort

ADMINISTRATIV REDAKTÖR: David Lindberg

REDAKTÖRER: Majsa Allelin, Per Dannefjord, Lisa Kings,

Zhanna Kravchenko, Anna-Maria Sarstrand Marekovic

KAPITEL XIII

Övergripande resultat och sammanfattning av intervjuernas resultat

ELSE FRENKEL-BRUNSWIK

C. Sammanfattning av de personlighetsmönster som framkommit genom intervjuerna

1. Introduktion

Resultaten från de ”blinda” utvärderingar av intervjuerna, som har diskuterats här och i de föregående fyra kapitlen, visar att individer med extremt höga resultat för öppna etniska fördomar tenderar att skilja sig från dem med låga resultat genom ett flertal olika personlighetsdrag. Några av de personlighetsdrag som diskuterats har också mätts med andra tekniker, särskilt enkäter. De resultat som uppmätts med hjälp av olika oberoende metoder är snarlika. Genom att mäta i kategorier går det emellertid att på ett mer systematiskt, organiserat och kontrollerat sätt beskriva och dokumentera intrycket av de personlighetsskillnader som framträder mellan *high scorers* och *low scorers*¹ under loppet av intensiva studier av individuella fall.

1. Det vill säga de som fått högst respektive lägst poäng på den så kallade F-skalan (se vidare Ramsay i denna volym) och alltså uppvisar mest eller minst av de fördomar och auktoritära attityder som skalan mäter. Övriga kursiver i original. Övers. anm.

Översättning av tredje avsnittet (C) i kapitel XIII, ”Comprehensive scores and summary of interview results”, i Theodor W. Adorno, Else Frenkel-Brunswik, Daniel J. Levinson & R. Nevitt Sanford, *The Authoritarian Personality* (Harper & Brothers 1950). Publicerad med tillstånd från rättighetsinnehavaren American Jewish Committee, <https://www.ajc.org/>. Red. anm.

Det måste naturligtvis framhållas att dessa skillnader baseras på en analys av grupp-trender inom statistiska urval och innebär inte att varje individ kommer att uppvisa de flesta eller ens en hög andel av de drag som utmärker vare sig syndrom som har ”hög” eller ”låg” resultat, vilket det nu är. Det framgår av tabellerna 1 och 2 (i kapitel IX) att vissa individer verkar ha ett relativt högt antal egenskaper på antingen den höga eller den låga änden av skalan medan andra verkar ha drag av båda mönstren, med en relativt liten övervikt för det ena eller andra. Det ska alltså kommas ihåg att den sammanställning som följer hanterar sammansatta bilder av dessa mönster, som abstraherats ur studiet av grupper, snarare än av individuella fall. Om vi ytterligare skulle betona konkreta personligheter skulle de vanligaste syndromen eller kombinationerna av trender inom enskilda individer behöva bestämmas som ett mellanliggande steg, vilket leder till definitioner av undertyper inom de fördomsfulla och fördomsfria mönstren. Några anmärkningar som pekar i denna riktning kommer att göras i den följande summeringen. Typologin över gruppen med etniska fördomar som sådan kommer att tas upp mer systematiskt i kapitel XIX.²

Resultaten begränsas också till trender funna hos individer med extrem placering på fördomsskalan. I vilken mån de också gäller för dem med mellanhöga värden på fördomsskalan måste lämnas öppet, eftersom sådana individer inte inkluderats i den föreliggande intensiva intervjuundersökningen.

Slutligen återstår för framtida forskning att säkerställa i vilken mån förhållandena gäller interkulturellt eller om de är begränsade till vissa specifika kulturer eller subkulturer, som dem från vilka vårt urval av undersökningspersoner har hämtats: nämligen, en stads- och förorts-baserad befolkning på USA:s västkust.

I ett försök att summera de sociala och psykologiska faktorer som, inom vårt begränsade ramverk, har kunnat visas vara relaterade till fördomar, kommer vi att lägga upp kapitlet på det här viset: Först kommer aspekter och ”teman” från personlighetsstrukturerna hos *high scorers* i förhållande till *low scorers* att beskrivas på ett övergripande sätt. Därefter presenteras hypoteser angående de genetiska aspekterna av dessa båda

2. Adorno i denna volym. Red. anm.

åtskilda mönster. Slutligen kommer vi att försöka relatera båda mönstren till det allmänna kulturella mönstret.

2. *Repression eller medvetande*

När vi summerar skillnaderna i personlighetsstruktur hos våra båda grupper, är det bäst att börja med de upptäckter som diskuterades i det föregående kapitlet under rubriken ”försvarsmekanismer”. Oavsett om det specifika ämnet var ambivalens, eller aggression, eller passivitet, eller någon annan relaterad egenskap hos personlighetsdynamiken, var den främsta upptäckten att de individer som hade extremt lite fördomar tenderar att uppvisa en större beredskap för att bli medvetna om oacceptabla tendenser och impulser hos sig själva. Den fördomsfulle individen, däremot, är mer benägen att hantera dessa tendenser öppet och misslyckas därmed med att integrera dem på ett tillfredsställande sätt med den medvetna bild han har av sig själv. Det påföljande brottet mellan de medvetna och de omedvetna lagren i personligheten hos *high scorers*, jämfört med den mer flytande övergången och interna kommunikationerna mellan de olika personlighetsnivåerna hos *low scorers*, verkar ha stor betydelse för deras respektive personlighetsdrag.

3. *Externalisering eller internalisering*

Bland de tendenser som en typisk *high scorer* försöker tränga bort (men som icke desto mindre indirekt kommer till uttryck i intervjun) finns framför allt rädsla, svaghet, passivitet, sexuella impulser och aggressiva känslor gentemot auktoritetsfigurer, särskilt föräldrarna. Bland de rigida försvarerna mot dessa tendenser märks framför allt projektionsmekanismen, genom vilken mycket av det som inte kan accepteras som en del av ens jag externaliseras. Det är alltså inte en själv utan andra som upplevs som fientliga och hotande. I annat fall leder ens egen svaghet till ett överdrivet avståndstagande från allt som är svagt, ens egen svaghet bekämpas alltså på utsidan snarare än på insidan. Samtidigt finns en kompensatorisk – och därför ofta tvingande – strävan efter makt, styrka, framgång och självbestämmande.

Bortträngning och externalisering av de nämnda drifttendenserna reducerar individens möjlighet att hantera och kontrollera dem, eftersom de fruktade egenskaperna hos det omedvetna nu tillskrivs omvärlden. Så

länge förhållandena i samhället gynnar och är förenliga med acceptabla kompensatoriska uttryck, kan individen på det här sättet uppnå en relativ mental balans.

En annan aspekt hos externaliseringen återfinns i en tendens till undvikande av introspektion och allmänt av insikt, vilket innebär att medvetandets innehåll blir ganska begränsat. Eftersom personens energi i det här fallet i hög grad ägnas antingen åt att hålla drifttendenserna borta från medvetandet eller att sträva efter yttre framgång och status, verkar det finnas ganska lite kvar för genuin libidoladdning av ens interpersonella relationer, eller ens arbete, som mål i sig själva. De jämförelsevis utarmade möjligheterna för mellanmännskliga relationer kan visa sig antingen som ett relativt begränsande, konventionellt men beroende förhållningssätt till människor, som i första hand den mer konservativa undergruppen hos *high scorers*, eller som ett hänsynslöst, manipulativt förhållningssätt, som i den mer brottsbenägna undergruppen.

Det verkar också finnas relativt lite sensuell njutning eller åtnjutande av passiva nöjen som affektion, kompanjonskap eller konst och musik hos en typisk *high scorer*. I stället för dessa internaliserade njutningar finns en bevägenhet mot mobilitet och aktivitet, och ett strävande efter materiella fördelar.

Den samlade bilden av *low scorers*, å andra sidan, avslöjar inte bara en större beredskap att acceptera och ta sig an sina impulser och svagheter, utan också att grubbla över dem. Medan möjliga energiförluster hos *high scorers* är kopplade till en tendens till rigida bortträngningar, har *low scorers* en benägenhet att slösa energi på att ge sig in på ofta fruktlös introspektion och att skuldbelägga sig själva alltför mycket för missöden. I motsats till tendenserna till externalisering hos *high scorers*, är *low scorers* i alltför hög grad benägna att internalisera och detta kan i sin tur leda till öppen ångest, skuldkänslor och andra neurotiska inslag.

Den positiva sidan av den senare orienteringen är en mer sammanhållen integration inom individen och en mer internaliserad och intensiv om än inte konfliktfri relation till andra. *Low scorers* tenderar också att i högre grad än *high scorers* orienteras mot att åstadkomma något verkligt, mot intellektuella eller estetiska mål, och mot att realisera socialt produktiva värden. Deras större förmåga till intensiva mellanmännskliga

relationer går hand i hand med större oberoende. De kämpar för att uppnå inre harmoni och självförverkligande, medan *high scorers* koncentrerar sin ansträngning på att ändra den yttre världen och vinna makt och framgång i den.

Ett av resultaten av större internalisering är det allmänt mer kreativa och fantasifulla förhållningssättet hos *low scorers* både i den kognitiva och den känslomässiga sfären, jämfört med ett mer begränsat, konventionellt och stereotypt förhållningssätt hos *high scorers*.

4. Konventionalism eller äkthet

Konformitet är ett av de främsta uttrycken för bristen på internt fokus hos *high scorers*. Ett av de utmärkande karaktärsdragen som kan hittas både hos den konservativt inställda och hos den brottsbenägna undervarianten hos *high scorers* (se kapitel XXI) är upptagandet av konventionella värden och regler. *High scorers* verkar allmänt behöva stöd utifrån – vare sig det erbjuds av auktoriteter eller allmän opinion – för att hitta någon bekräftelse på vad som är rätt och vad som är fel.

Konformitet i förhållande till externaliserade värden hos den med extrema fördomar kan observeras i en mängd olika sfärer i livet. Ett av de tidigaste uttrycken för denna konventionalism hos *high scorers* hittas förmodligen i attityden till föräldrarna. Den utmärks av stereotyp beundran, med liten förmåga till att uttrycka kritik eller förbittring. Det finns i själva verket många indikationer på en betydande underliggande fientlighet mot föräldrarna som – även om den inte alltid uttrycks – motverkar en verkligt känslomässigt förankrad relation.

Attityden till föräldrarna är uppenbart mer genuin hos *low scorers*. Deras uppfattning om relationen mellan föräldrar och barn är jämlik. Detta gör det möjligt för dem att öppet uttrycka kritik och förbittring, och samtidigt ha en mer positiv och känslomässigt förankrad relation till föräldrarna. Hur *low scorers* beskriver sina föräldrar har ett drag av spontanitet: de beskriver verkliga människor med deras inneboende för- tjänster och brister.

Externa kriterier, särskilt social status, är de värdemätare som *high scorers* tenderar att använda när de uppskattar människor i allmänhet och den grund enligt vilken de antingen beundrar och accepterar eller

avvisar dem. Sådana värderingar utgör basen i en hierarkisk ordning där de mäktiga syns på toppen och de svaga på botten. Detta kan mycket väl vara en övergripande tendens i modern kultur som *high scorers* emellertid uppvisar i överdriven grad. En typisk *low scorer* verkar å andra sidan för sig själv ha utvecklat en bild av andra människor som innefattar sympati även med utgrupper, snarare än att betrakta dem i första hand som ett hot eller en fara. Eftersom han känner sig säkrare söker han i sina relationer till andra människor i första hand att realisera positiva och individualiserade värden snarare än att primärt orientera sig mot att få stöd och hjälp från de mäktiga, som *high scorers* typiskt gör.

Uppfattningen om könsroller är på samma sätt mycket konventionell hos *high scorers*. Den man som har höga resultat tenderar att betrakta sig själv som aktiv, bestämd, energisk, oberoende, tuff och framgångsrik i konkurrenskampen. I detta jagideal finns inget utrymme för passivitet och mjukhet, och därför finns i allmänhet ett starkt motstånd mot dessa attityder, vilket har till följd att bara deras motsatser etableras i medvetandet. Icke desto mindre finns uppenbara tendenser till beroende och långtgående passivitet i intervjuerna med *high scorers*, även om dessa fortsätter vara oacceptabla och främmande för jaget.

Som *high scorers* ser det är kvinnans roll passivitet och undergivenhet. Hon är ett objekt för mannens ängsliga omsorg. Den hierarkiska idé som förekommer här motsvarar den välkända konventionella klichén samtidigt som den erbjuder en hett eftertraktad möjlighet för mannen med höga resultat att framhäva sin överlägsenhet. Det finns emellertid gott om belägg för att mannen med höga resultat vill vara på den mottagande sidan i sin relation till kvinnor: från dem vill han ha materiella fördelar och stöd snarare än ren affektion, eftersom det skulle vara svårt för honom att acceptera det senare. I hans utomäktenskapliga sexuella relationer finns ganska lite genuint känslomässigt engagemang och från sin fru tenderar han att förvänta sig de konventionella egenskaperna hos en god hemmafru. På det hela taget är sex för honom ett sätt att uppnå status, om det nu är maskulin status genom att framhäva sina erövringar, eller social status genom att gifta sig med "rätt sorts" kvinna.

Män med låga resultat, å andra sidan, tenderar att i första hand leta efter kamratskap, vänskap och sensualitet i sina relationer med det andra

könet. De har förmågan att ta och ge omsorg och stöd i sina relationer med kvinnor. Vi finner i själva verket ett ganska omätligt sökande efter kärlek och komplett acceptans av kvinnan hos män med låga resultat, och detta är ofta en källa till öppen ambivalens gentemot henne. Passivitet och mjukhet är alltså en accepterad del av jagidealet hos mannen med låga resultat, som samtidigt ofta är mer kapabel att i gengäld ge verkligt skydd och stöd. Alla nivåer av uttrycksfullhet, från extrem sexuell hämning, som beror på ett överdrivet utvecklat och kraftfullt överjag, till en medveten tendens till impulsivitet, kan återfinnas hos *low scorers*.

Kvinnan med extremt lite fördomar letar på samma sätt i första hand efter gemensamma intressen och affektion i sitt val av partner. Liksom mannen med låga resultat visar större beredskap än mannen med höga resultat att acceptera feminina drag hos sig själv, tenderar kvinnan med låga resultat inte att tränga bort utan snarare att acceptera och sublimera sina maskulina tendenser genom att ägna sig åt så kallade maskulina intressen och aktiviteter. Även om detta ofta leder till öppen konkurrens med och avund mot männen, finns samtidigt mer förståelse och mer genuin lust för dem. Det finns mer belägg för en öppen konflikt om den feminina rollen, och samtidigt belägg för en mer klart fokuserad heterosexuallitet och för intensivare moderskänslor.

Kvinnan med höga resultat, å andra sidan, klamrar sig fast vid en självbild av konventionell femininitet definierad av undergivenhet mot och beundran för män. Samtidigt finns det belägg för en mer exploaterande och fientlig attityd gentemot män, som bara indirekt uttrycks i intervjuerna och tydligt uppvisas i historierna vid användning av tematiskt apperceptionstest (TAT, se kapitel XIV). Eftersom kvinnan med höga resultat tenderar att avfärda sin dragning till intressen som anses maskulina i vår kultur, och eftersom hemmet inte låter henne uttrycka sig på ett tillfredsställande sätt, tar hennes underliggande bitterhet ofta ondskefullt destruktiva former. Ett sätt som en sådan negativ attityd manifesteras på är hennes överdrivna krav på män som försörjare; ett annat är att leva ut sina omintetgjorda ambitioner genom mannen. Det kan åter vara så att det är kvinnans allmänna kulturella lott som finner överdrivet utlopp hos kvinnan med höga resultat, kvinnor med låga resultat verkar inte på något sätt vara oberörda av den svåra situation

som vår civilisation sätter dem i. Men medan kvinnan med höga resultat tenderar att föredra idealet av en begränsad snarare än en vagt definierad roll för kvinnor, är kvinnan med låga resultat mer benägen att ta sig an konflikten på ett öppet sätt.

Som tidigare nämndes är den konventionalitet som finns i könsrollerna bara en del av en allmännare konventionell självbild som karakteriserar *high scorers*. Gott uppförande, att uppnå framgång och status, självkontroll och balanserat uppträdande är några av de övriga förutsättningarna. Avvikelser från detta jagideal brukar vanligtvis betraktas som oförklarliga ”genombrott” av krafter som ligger bortom individens ansvar, som yttre stress, arv och så vidare.

Low scorers, å andra sidan, oroar sig, när de betraktar sig själva, över sina gärningars måluppfyllelse, över förverkligandet av socialt konstruktiva värden, över framgång eller misslyckande i vänskap, och över skuld som härrör från aggression och ambivalens.

5. Makt eller kärleksorientering

Orienteringen mot konventionella värden hos *high scorers*, jämfört med orienteringen mot mer inneboende och grundläggande värden hos *low scorers*, visade sig omfatta olika delar av livet. Tendensen till att beundra och sträva efter makt är också mer betonad hos *high scorers*, och förknippad med konventionalism.

Den jämförelsevisa bristen på förmåga till känslomässiga och individualiserade mellanmännsliga relationer måste, tillsammans med föreställningen om en hotande och farlig omgivning, betraktas som något som föranleder den fördomsfulla individens strävande efter makt, antingen direkt eller genom att ha de mäktiga på sin sida. Därmed betraktas svaghet som farligt eftersom det kan leda till att ”uppslukas” av de starka,³ eller åtminstone till utarmning och svält, faror som bara alltför väl förutses av *high scorers*.

I det här sammanhanget stöter vi ofta på ett tankesätt som bäst kan karakteriseras som ”överrealism”, en tendens att använda allt och alla som medel för ett mål. Självfallet leder sådan överrealism enbart i enstaka fall till att de utsatta målen verkligen nås och därmed till slutlig tillfreds-

3. Se Simmel 1946.

ställelse. Den involverar ofta ansträngda mellanmännsliga relationer eller möjlig vedergällning, som också starkt fruktas. Den konflikt som härrör ur motsättningen mellan ett varken igenkänt eller accepterat beroende av andra för ting och fördelar, å ena sidan, och den fientlighet som kommer ur misstro, avundsjuka och en känsla av begränsning, å den andra, kan inte hanteras.

Det är särskilt den fördomsfulla mannen som – vilket tidigare nämnades – ofta betraktar hänsynslös opportunist som ett avgörande maskulint attribut. Som reaktion på sin rädsla för passivitet och beroende utvecklar han en benägenhet att se makt och framgång som de enda måtten på hans värde.

Moderna författare har upprepade gånger betonat det faktum att det är ett allmänt fenomen i den amerikanska civilisationen att ens värde mäts av ens status. Om vi antar att det förhåller sig så, finns det fortfarande en skillnad mellan bilden av den sammansatta personen med höga respektive låga resultat när det gäller detta. Medan strävandet efter status och makt, som rent externa aspekter, verkar vara de extremt fördomsfullas främsta angelägenhet, har den fördomsfria individen – om än i regel inte alls ointresserad av status – fortfarande ett större utbud av andra resurser och njutningar till sitt förfogande.

Jakten på affektion och kärlek i personliga relationer är en viktig orsak till hur *low scorers* betar sig. Att utveckla en tillfredsställande relation till sin partner och till vänner anses essentiellt för lycka. Mycket övervägande verkar faktiskt – ofta med en besatt intensitet – ägnas åt strävandet efter sådana ideala band och åt ängslan över att denna strävan faktiskt eller möjligtvis misslyckas. Om de etableras på ett lyckosamt sätt utgör sådana relationer en av de viktigaste belöningskällorna. Samtidigt leder den ofta omättbara önskan att fullt accepteras och älskas till frustration och öppen ambivalens gentemot affektionens objekt. Därför uppvisar *low scorers* ofta ett smärtsamt emotionellt beroende av andra, för dem är det ytterligare ett sätt att misslyckas på i sin anpassning.

Inte bara kontakt med andra människor utan även arbete tenderar att få större libidinös laddning hos *low scorers* än hos *high scorers*. Även om de inte på något sätt är ointresserade av erkännande, lägger *low scorers* jämförelsevis lite emfas vid sina aktiviteter som medel för ett mål. Snarare

tenderar dessa aktiviteter att bli en källa till njutning och tillfredsställelse i egen rätt, eller så ligger betoningen på deras sociala implikationer. Aktivitet som bidrar till realiseringen av vad som kan kallas liberala värden kan också bli viktiga för en *low scorer*. Slutligen återfinns oftare intresse och förkärlek för konst, musik, litteratur och filosofi hos *low scorers*. Det kan förmodas att sådana intressen på ett substantiellt sätt bidrar till de större resurser, och till den relativa avskildheten från makt och status, som är karakteristiska för *low scorers*.

6. Rigiditet eller flexibilitet. Anpassningsproblem

En av de mest genomgripande formella aspekterna av hur personligheten organiseras hos den extremt fördomsfulla individen är hans rigiditet. Detta måste ses som en konsekvens av de drag som hittills diskuterats. För att hålla oacceptabla tendenser och impulser borta från medvetandet måste rigida försvarsmekanismer användas. Varje uppluckring av dessa absoluta försvar innebär en fara för att tillbakaträngda tendenser bryter igenom. Impulser och böjelser som alltför strängt, plötsligt eller tidigt i livet trycks tillbaka förlorar emellertid inte sin dynamiska styrka. Tvärtom förhindrar abrupt eller misslyckad tillbakaträngning kontrollen och herraväldet över dem snarare än att de hjälper till. Ett jag som försvagats på det viset löper större risk att helt överväldigas av de tillbakaträngda krafterna. Ett strängare försvar behövs för att hantera sådana ökade hot. I denna onda cirkel hindras inte impulser från att bryta sig ut på okontrollerade sätt. I grunden oförändrade instinktiva impulser väntar överallt under ytan, och begränsar avsevärt jagets innehåll så att det hela tiden måste vara på spänn. Den rationella kontrollen utvidgas till enbart en liten del av personligheten. Så länge livets situationsanpassade villkor enbart använder sig av denna sektor, och så länge vår kultur erbjuder socialt acceptabla utlopp för undertryckta impulser, kan problemfri funktion och en rimlig anpassning uppnås inom det givna ramverket.

Men det måste hållas i minnet att anpassningen av den typiska personen med höga resultat är avhängig ganska noggrant begränsade villkor. Vår kulturs tanke att det finns en skarp dikotomi mellan ingrupp och utgrupp gör det möjligt för individen med höga resultat att under-

trycka den fruktade medvetenheten om hans fientlighet mot de prestige-fyllda personer som han är beroende av, genom en förskjutning till svaga utgrupper där inga repressalier behöver befaras. Denna mekanism låter honom dessutom förbli relativt omedveten om sina egna psykologiska svagheter, eftersom han nu kan känna sig överlägsen de socialt svagare grupperna. Fruktan för ens egna omoraliska svagheter mildras bland annat genom att överdriva och fördöma andras omoral, särskilt utgruppernas.

När det handlar om positiva mål kompenseras den relativa bristen på personlig egenart genom att överta konventionella klichéer och värden. Sträng anslutning till substitut och kryckor av det slaget kan återfinnas i olika delar av livet. Om tendensen till externalisering emellertid begränsas kan den ofta vara i harmoni med ett hälsosamt intresse för yttre målsättningar. Utan en sådan tendens till externalisering kan individen ofta gå under i ett konkurrenssamhälle.

För att upprätthålla balansen under dessa villkor behövs en enkel, fast, ofta stereotyp kognitiv struktur. Det finns ingen plats för ambivalens eller oklarheter. Allt prövas för att eliminera dem, men de förblir potentiella möjligheter som kan störa när som helst. I samband med dessa försök måste en subtil men djupgående förvrängning av verkligheten inträda, utlöst av det faktum att stereotypa kategoriseringar aldrig kan göra rättvisa åt verklighetens alla aspekter. Så länge sådana förvrängningar är en integrerad del av den kulturella lagerhållningen, kan avlägsnandet av fördomar från den potentiellt fascistiska personen mycket väl sätta hans psykiska balans i fara. De sociala implikationerna av ett sådant steg måste därför noggrant föregripas och förebyggande åtgärder dessförinnan sättas i verket.

Undvikandet av oklarheter och strängheten hos den mentala uppbyggnaden hos dem med etniska fördomar uppenbaras också i hanteringen av varseblivning och annat kognitivt material som är fritt från omedelbara sociala och emotionella implikationer.⁴ Tendensen att använda sig av förutfattade och ofta stereotypa kategorier för att hantera erfarenheter kan alltså betraktas som ett mer allmänt drag hos subjekt med extremt höga resultat för etnocentrism. Men man måste hålla

4. Frenkel-Brunswick 1948a; Rokeach 1948.

i minnet att det finns en distinkt undertyp bland dem med extremt låga resultat för vilka den liberala ideologin blir en kliché som kan innefatta ett omotiverat glorifierande av den som befinner sig i underläge, och där de samtidigt uppvisar tecken på rigiditet i sina personligheter. Å andra sidan är det huvudsakligen den konservativa typen bland *high scorers* som uppvisar rigiditet, medan konstfärdiga manipulörer bland *high scorers* ofta karakteriseras av ett stort mått av flexibilitet (se kapitel XIX⁵). På det hela taget är det hos *low scorers* som vi hittar mer flexibel känslomässig och kognitiv anpassning. Detta reflekteras i deras större tveksamhet inför att ”reifiera” begrepp, i deras mer uttalade uppskattning av komplexiteten hos sociala och personliga relationer, liksom i deras djupare sympati för den psykologi och de samhällsvetenskaper som studerar dessa relationer.

Medan den person som har extrema fördomar ofta uppvisar en rigid form av ytlig anpassning, med visst inslag av psykotiska mekanismer som härstammar från nödvändigheten av att förvanska verkligheten, uppvisar personen med extremt lite fördomar en mer flexibel form av anpassning, även om detta i många fall sammanhänger med neurotiska tendenser. En extrem internaliseringstendens kan ofta återfinnas i den upptagenhet med känslor och impulser, oavsett hur otrevliga de kan vara, som en *low scorer* uppvisar. Långt ifrån att undkomma sin emotionella ambivalens och sina känslor av underlägsenhet, skuld och ängslan, tenderar han att uppehålla sig vid dem. Detta betyder inte att han inte ägnar sig åt självbedrägeri. Denna upptagenhet vid de egna känslorna är ofta sjuklig och långt avlägsen från verklig insikt. Men det medvetna övervägandet och den jämförelsevisa acceptansen av driftimpulser – särskilt i barndomen – kan mycket väl hindra utvecklingen av överdrivet rigida försvar och förställningar. Projektionsmekanismer och förskjutning skulle därmed reduceras till hanterbara proportioner så vitt den kognitiva realitetskontrollen angår.

Fastän den genomsnittliga fördomsfria individen i vår kultur kanske inte är helt fri från neurotiska tendenser, är det i just denna grupp som det relativt ovanliga fallet av en väl anpassad och mogen individ kan återfinnas. Det är bara när konflikter, tillkortakommanden och oacceptabla

5. Adorno i denna volym. Red. anm.

impulser konfronteras på ett uppriktigt sätt som hanterandet av dem kan tas vidare till perfektion och den maximala potentialen för att hantera olika villkor på ett korrekt sätt kan uppnås. Tillfälligtvis kan emellertid sådan uppriktighet mycket väl leda till ökad ångest och till depressioner, och vissa kan, vad som än händer, fastna i ett sådant tillstånd.

7. Några genetiska aspekter

När vi tänker över de mest fördomsfulla subjektens barndom hittar vi för föräldrarnas del rapporter om en tendens till rigid disciplin, med villkorlig snarare än ovillkorlig affektion, det vill säga beroende av barnets godkända beteende. Relaterat till detta är en tendens i fördomsfulla subjekts familjer att basera sina relationer på tydligt definierade dominans- och underordningsroller i motsats till att sträva efter jämlikhet. Troget utförande av föreskrivna roller och utbyte av plikter och skyldigheter ges i de fördomsfullas familjer ofta företräde framför utbytet av fritt flödande affektion. En hypotes är att några av dragen hos de fördomsfullas personlighet beror på denna familjesituation.

Dessa liksom övriga resultat beträffande familjesituationer har direkt kunnat bekräftas av en studie om social diskriminering hos barn som inkluderade en undersökning av deras föräldrar. Återstoden av detta avsnitt är en sammanfattning som, med mindre ändringar, hämtats från en förhandsrapport från det projektet:⁶

Tvingat till en yttlig underkastelse inför föräldraauktoriteten, utvecklar barnet fiendskap och aggression som kanaliseras på ett bristfälligt sätt. Förskjutningen av en tillbakatryckt antagonism mot auktoritet kan vara en av källorna, och kanske den främsta källan, till hans antagonism mot utgrupper. Det innebär att det fördomsfulla subjektets ambivalens gentemot sina föräldrar, med repression och externalisering av den negativa sidan hos denna ambivalens, kan vara en av de faktorer som bestämmer hans starkt polariserade attityder, såsom hans okritiska acceptering av ingruppen och våldsamma avvisande av utgruppen.

Fruktan och beroende verkar avskräcka det etnocentriska barnet från medveten kritik av föräldrarna. Särskilt den fördomsfulla mannen verkar vara hotad av en aggressiv fadersfigur. Uppvisandet av en tuff maskulin

6. Frenkel-Brunswick 1948b.

fasad tycks kompensera för ett sådant hot och den passivitet och det beroende som åtföljer det. Strängt tillbakahållande av fiendskap mot föräldrar kan stundtals åtföljas av ett driftgenombrott i rå och osocialiserad form. Under vissa omständigheter kan detta bli farligt för just det samhälle han verkar ha anpassat sig till.

Det faktum att de negativa känslorna gentemot föräldrarna måste uteslutas från medvetandet kan betraktas som något som bidrar till den allmänna bristen på insikt, det stränga försvaret och det begränsade jag som är så karakteristiska för *high scorers*. Eftersom barnet som saknar fördomar som regel inte verkar vara tvunget att underkasta sig hård auktoritet – ett faktum som understöds av intervjuer med föräldrarna – kan han senare i livet klara sig utan stark auktoritet, och han behöver inte framhäva sin styrka gentemot dem som är svagare. Den ”antisvaghets”-attityd som nämndes ovan som karakteristisk för det fördomsfulla barnet verkar alltså vara direkt relaterad till den rädsla som hänger samman med underordningen under auktoritet.

Man kan lägga märke till att föräldrarna till fördomsfulla subjekt inte bara verkar ha varit strängt disciplinära, de tenderade också att vara uppsatta med statusproblem och kommunicerade en uppsättning stränga och externaliserade regler till sina barn. Upptagenhet med status kan mycket väl antas ligga till grund för en sådan sträng och externaliserad uppsättning av värden. Det som är socialt accepterat och användbart för att klättra på samhällsstegen anses bra, och det som avviker, som är annorlunda och socialt sämre, anses dåligt. Ganska ofta verkar föräldrarna till etnocentriska subjekt vara socialt marginaliserade. Ju sämre de klarar att acceptera sin marginalisering, desto mer angelägen måste deras önskan att höra till de privilegierade grupperna ha varit. Den här aktuella känslan av marginalisering verkar inte vara knuten till familjernas övergripande ekonomiska situation utan snarare till de mer subtila faktorer som bestämmer relationen mellan sociala strävanden och verklig social status.

Föräldrarnas inflytande måste åtminstone betraktas som en bidragande faktor till den tendens som observeras hos det etnocentriska barnet av att vara mer upptagen med statusvärderingar än subjekt med låga resultat. Han väntar sig – och ger – social bekräftelse baserad på externa

moralvärden som inkluderar renlighet, artighet och sådana saker. Han fördömer andra för deras bristande anpassning till sådana värderingar, där anpassningen är en fråga om allt eller inget. Hans överjags funktion riktas huvudsakligen mot bestraffning, fördömande och uteslutande av andra, vilket därmed speglar den typ av disciplin som han själv uppenbart utsatts för. Det finns ett större mått av moraliska fördömanden hos fördomsfulla och ett mer tillåtande förhållningssätt mot människor i allmänhet hos de fördomsfria. De svårigheter som barn som växer upp i en sådan omgivning som den som beskrivs av våra fördomsfulla subjekt verkar ha när det gäller att utveckla nära personliga relationer kan tolkas som en av följderna av tillbakatryckandet av fientliga tendenser, som inte integreras eller sublimeras, utan blir diffusa och obundna.

Som påpekades ovan, verkar en *low scorer* mer orienterad mot kärlek och mindre mot makt än en *high scorer*. Den förre har större förmåga att ge affektion eftersom han har mottagit mer verklig affektion. Han tenderar att döma människor mer mot bakgrund av deras inneboende värden än mot bakgrund av deras anpassning till samhällets seder. Han tar inre värden och principer mer seriöst. Eftersom han fruktar bestraffning och vedergällning mindre än den etnocentriska personen, har han större förmåga att verkligen införliva de värderingar samhället hänvisar honom till.

Som barn verkar han ha åtnjutit fördelen av att få vuxen hjälp med att hantera sina problem med sexualitet och aggression. Han kan därmed lättare motstå propaganda som smädar minoriteter och hyllar krig. I kraft av den större integrationen av hans driftsliv, blir han en mer kreativ och storslagen individ. Han är därmed mer flexibel och det är mindre troligt att han skapar stereotypa åsikter om andra. Han äger ett bättre utvecklat, mer integrerat och mer internaliserat överjag. Han klarar att uttrycka missnöje med och harm mot sina föräldrar mer öppet, och uppnår därmed en mycket högre grad av oberoende från föräldern och från auktoriteter i allmänhet. Samtidigt finns ett kärleksorienterat beroende av föräldrarna och av människor i allmänhet vilket utgör en viktig form av belöning. Möjlig frustration kan emellertid uppstå som resultat av den överdrivna efterfrågan på affektion som ibland återfinns hos individer i denna grupp.

8. Kulturell betraktelse

Etniska fördomar och deras motsats har, av intervjuerna att döma, uppstått som två distinkta livsmönster. Andra slags ansatser har avslöjat precis samma mönster. Om man frågar sig hur dessa båda mönster kan vara knutna till allmänna kulturella trender, kan man peka på det faktum att på basis av vad vi fått fram verkar den fördomsfulla individens sätt att se på världen, som betonar status, makt och konventioner, vara det vanligare av de båda. Den fördomsfria sätt att se på världen, å andra sidan, karakteriseras av en relativt frånvaro av de inslag som just nämnts. Den fördomsfulla gruppen är dessutom på ett grundläggande sätt mer uniform, skillnader inom den har mer aspekten av mer av samma sak. Den fördomsfria gruppen, å andra sidan, visar upp en större variation mellan sina medlemmar.

Det kan spekuleras om att den större uniformiteten i det fördomsfulla urvalet härrör från deras större närhet till det bredare kulturella mönstret i vårt samhälle. Det kan inte råda några tvivel om att vår fördomsfulla grupp uppvisar en strängare uppslutning kring existerande kulturella normer och att dess betoning på status överensstämmer med vad flera författare, som Horney,⁷ Kardiner,⁸ R. och H. Lynd⁹ och Mead,¹⁰ uppfattar som en allmän trend i den västliga civilisationen. Mer specifikt är ett drag, som särskilt betonas av Mead som karakteristiskt för den amerikanska civilisationen, nämligen "rädslan för att vara en förlorare", karakteristiskt för män med höga resultat.

Å andra sidan beskriver samma författare "identifieringen med den i underläge" som ett annat uttalat drag i den amerikanska kulturen; det representerar ett av många inslag från den allmänna kristna etiken. Det är emellertid uppenbart att det är vanligare bland *low scorers*. Det verkar som att båda trenderna, liksom den konflikt som finns mellan dem, är viktiga drag i vår civilisation, där bara relativt få individer uppvisar den ena eller andra extremen i ren form.

7. Horney 1937.

8. Kardiner 1939; 1945.

9. Lynd & Lynd 1929.

10. Mead 1942.

Den politiska och samhälleliga ideologin hos de båda personlighetsstrukturer som genomgående kunnat urskiljas har diskuterats i detalj på annan plats i boken. Här ska vi begränsa oss till en sammanfattning av några av de överensstämmelser som finns mellan personlighetsstruktur och de samhälleliga och politiska betraktelsesätt som anknyter till vår kultur och de möjligheter den erbjuder.

Den beundran för makt och längtan efter starkt ledarskap på den samhälleliga scenen som dominerar hos *high scorers* kan utan vidare tolkas som en rest från den hierarkiska utvärderingen av interpersonella relationer. Ofta, men inte alltid, är extrem personlig opportunist knuten till ideologisk opportunist och ointresse för ideologiskt innehåll. Ängslan inför status, förlitan på externa kriterier vid värdeomdömen, stereotyp tänkande och avsaknad av ett jämlikhetsbegrepp är nära förbundet med ett förakt för det som anses socialt underlägset. Rädsla för egen svaghet och bristande manlighet hindrar utvecklingen av medlidande för de svaga.

Ett strängt iakttagande av konventionella värden kommer att göra en person onåbar för grupper och folkslag som på något sätt avviker från ens egna kulturella normer. Strävan efter att vara som andra och tvekan inför att vara ”annorlunda” leder i samma riktning.

Å andra sidan kan utgrupper fungera som projektionsskärmar för önskingar och rädslor som så ofta starkt tryckts tillbaka hos *high scorers*. Omoraliska tendenser är lättare att urskilja hos, eller tillskriva, grupper som inte verkar fullt assimilerade eller som är helt främmande. Fientlighet och rädslan för att göras till offer kan uttryckas gentemot dessa grupper utan återhållsamhet eller förväntningar om vedergällning. Även om sådana utgrupper som judarna beskrivs som mäktiga, är det kunskapen om deras i grunden svaga position som gör dem användbara som syndabockar. Gentemot verkligt mäktiga grupper kommer de med etniska fördomar sannolikt att uppvisa underkastelse och undertrycka snarare än uppvisa sin fientlighet.

Känslan av att verkligen höra till den privilegierade gruppen är väldigt bräcklig. På grund av sin verkliga eller föreställda sociala och psykologiska marginalisering känner en *high scorer* sig ständigt hotad av att degraderas på det ena eller andra viset. Det är som ett försvar mot möjligheten att grupperas tillsammans med den utstötte och den i underläge

som han strängt måste upprätthålla sin identifiering med de privilegierade grupperna. Detta högljudda och uttryckliga bedyrande av att befinna sig på toppen verkar härröra från hans tysta och implicita övertygelse om att han verkligen är, eller tillhör, bottenskiktet (se diskussionen om självförakt, kapitel XI och XII). Den uppenbara funktionen av den beskrivna mekanismen är att hjälpa till att hålla tillbaka existerande ångest och skuld känslor.

Alla dessa tillbakatryckta men inte desto mindre turbulenta motsägelser och de konflikter de resulterar i bidrar till det som kan kallas en personalisering av samhällsfrågor, som är så typisk för *high scorers*. *Low scorers*, å andra sidan, tenderar att ta upp sina konflikter med dem de härrör från: föräldrarna och dem själva. Det finns därmed mindre behov av att bära med dem till den samhälleliga sfären. Fakta och rationella argument är lättare åtkomliga. Fastän förvirring och fördomsfullhet inte på något sätt utesluts, härrör de från ett större urval av källor och är mindre rigida än de som är typiska för *high scorers*. *Low scorers* är mer redo att möta sig själva och samtidigt mer redo att se mer objektivt på människan och samhället i allmänhet.

Det är kanske framför allt beredskapen att inkludera, acceptera och även älska skillnader och mångfald, till skillnad från behovet att dra tydliga gränser och säkerställa överlägsenhet och underlägsenhet, som kvarstår som det mest kännetecknande kriteriet för de båda olika mönstren. Medlemmar av en utgrupp som representerar avvikelser från ingruppens kulturella normer är mest hotande för den som måste betrakta de kulturella normerna som absoluta för att kunna känna sig säker.

Det skulle överskrida den här bokens syfte att helt säkerställa vad som avgör detta behov av homogenitet och enkelhet i livets olika sfärer. I några fall kan upptagenhet med *status quo* och motstånd mot förändring vara ett mer grundläggande behov, bestämt av olika sociala och psykologiska faktorer. I andra fall kan det vara en sekundär reaktion inför en situation som växte sig för komplex för att hanteras genom rutinmässig anpassning. Som Fromm påpekade var detta antagligen fallet med nazismen i Tyskland.¹¹ Under vissa socioekonomiska villkor kan en hel nation alltså bli benägen till ”flykt från friheten”.

11. Fromm 1941.

I dagens kamp för att åstadkomma en förstärkning av det toleranta, liberala betraktelsesättet kanske vi måste undvika att utsätta den fördomsfulla individen för mer ambivalenser än han kan absorbera och i stället, åtminstone i några sfärer, erbjuda lösningar som är konstruktiva och som samtidigt tjänar det allmänna behovet av att undvika osäkerhet. Ansträngningar för att förändra det ”fördomsfulla” mönstret kanske måste använda auktoriteter – om än inte nödvändigtvis auktoritära auktoriteter – för att nå individen i fråga. Detta följer av det faktum att det är auktoritet mer än något annat som strukturerar eller förstrukturerar den fördomsfulla individens värld. Där allmän opinion tar över auktoritetens funktion och bistår med de nödvändiga begränsningarna – och därmed säkerheten – i många delar av vardagslivet, som fallet är i det här landet, kommer det att finnas ett visst utrymme för tolerans av nationell och raslig mångfald.

Det måste emellertid betonas att de potentiellt fördelaktiga aspekterna av konformitet blir mer än neutraliserade av de inneboende fröna till att tänka i stereotyper och döma i förväg. Dessa senare trender har en benägenhet att öka i en kultur som blivit för komplex för att helt kunna hanteras av individen. Oundvikligheten av vissa utvecklingar mot stereotypi har påpekats på annan plats i den här boken. Å andra sidan är krafter som strävar efter att ta sig fram till de underliggande orsakerna till samhällsliga trender, trots deras förvirrande sätt att manifesteras på, starkare än någonsin, och de sprids snabbt från vetenskapens elfenbenstorn till den allmänna opinionen i stort. Kampen mellan dessa motstående krafter karakteriserar inte bara vår kultur i dess helhet, utan även varje enskild individ. Hur denna kamp kommer att sluta beror inte bara på psykologiska faktorer. Eftersom sådana faktorer när allt kommer omkring är manifestationer av bredare kulturella influenser, är det bara genom en förståelse av samspelet mellan sociologiska och psykologiska fenomen i deras helhet som en fullständig bedömning av den relativa potentialen hos de motstående trenderna kan uppnås.

Översättning: Mats Deland

Referenser

- Frenkel-Brunswick, Else (1948a) "Tolerance toward ambiguity as a personality variable", abstract i samlingen av information från American Psychological Association under samlingstiteln "Program", *American Psychologist*, 3:7, s. 268. <https://doi.org/10.1037/h0063659>
- Frenkel-Brunswick, Else (1948b) "A study of prejudice in children", *Human Relations*, 1:3. <https://doi.org/10.1177/001872674800100301>
- Fromm, Erich (1941) *Escape From Freedom*. Farrar & Rinehart: New York. [På svenska 1945 som *Flykten från friheten*. Natur och kultur: Stockholm. Övers. anm.]
- Horney, Karen (1937) *The Neurotic Personality of Our Time*. W.W. Norton & Company: New York.
- Kardiner, Abram (1939) *The Individual and His Society: The Psychodynamics of Primitive Social Organization*. Columbia University Press: New York.
- Kardiner, Abram (1945) *Psychological Frontiers of Society*. Columbia University Press: New York.
- Lynd, Helen M. & Robert S. Lynd (1929) *Middletown: A Study in Contemporary American Culture*. Harcourt, Brace and Company: New York.
- Mead, Margaret (1942) *And Keep Your Powder Dry: An Anthropologist Looks at America*. William Morrow & Company Inc.: New York.
- Rokeach, Milton (1948) "Generalized mental rigidity as a factor in ethnocentrism", *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 43:3. <https://doi.org/10.1037/h0056134>
- Simmel, Ernst (red.) (1946) *Anti-Semitism: A Social Disease*. International Universities Press: New York.

Det vita fältet

Samtida forskning om högerextremism

Serien *Det vita fältet* samlar svensk och internationell forskning om högerextremism, sedan den andra volymen i form av återkommande tematiska specialnummer i tidskriften *Arkiv*. I tidigare volymer kan man bland annat läsa författare som Wolfgang Benz, Peter Esaiasson, Mattias Gardell, Daniel Köhler, Cas Mudde, Diana Mulinari, Anders Neergaard, Jens Rydgren och Mathias Wäg.

Det vita fältet

Samtida forskning om högerextremism, Mats Deland, Fredrik Hertzberg & Thomas Hvitfeldt (red.), i skriftserien *Opuscula historica Upsaliensia* 2010
<https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-139645>

Det vita fältet II

Samtida forskning om högerextremism, Mats Deland, Paul Fuehrer & Fredrik Hertzberg (red.), specialnummer av *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys*, nr 2 2013
<https://doi.org/10.13068/2000-6217.2>

Det vita fältet III

Samtida forskning om högerextremism, Mats Deland, Paul Fuehrer, Fredrik Hertzberg & Thomas Hvitfeldt (red.), specialnummer av *Arkiv. Tidskrift för samhällsanalys*, nr 5 2016
<https://doi.org/10.13068/2000-6217.5>

Lennart Olausson

Demokrati och socialism

Austromarxismen
under mellankrigstiden

Den österrikiska socialdemokratin, den så kallade austromarxismen, intog under mellankrigstiden en självständig position mellan socialdemokrati och kommunism. Idéhistorikern Lennart Olausson introducerar här denna riktning genom att analysera den debatt om sambandet mellan demokrati och socialism som fördes mellan två förgrundsgestalter, Max Adler och Otto Bauer.

145 sidor

ARKIV

»Läs mer om boken på www.arkiv.nu«